

O'TKIR HOSHIMOVNING "IKKI ESHIK ORASI" ROMANIDA URUSH VA OBRAZLAR TAQDIRI TALQINI

*TISU: Pedagogika va ijtimoiy gumanitar
fanlar fakulteti 3-kurs 6-23 guruh talabasi
Turoyeva Gulnigor*

Annotatsiya: Mazkur maqolada O'tkir Hoshimovning "Ikki eshik orasi" romanida urush va inson taqdiri masalalarining badiiy talqini tahlil qilinadi. Asarda Ikkinchi jahon urushi davrida xalq boshidan kechirgan og'ir sinovlar, insoniy munosabatlardagi o'zgarishlar, urushning ruhiy va ma'naviy oqibatlari yoritilgan. Roman qahramonlari taqdiri misolida insoniy matonat, sabr-toqat, vafodorlik va hayotiy kurash masalalari ochib beriladi. Shuningdek, adibning obraz yaratish mahorati hamda psixologik tasvir usullari tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: urush, inson taqdiri, ruhiyat, badiiy talqin, obraz, matonat, sadoqat, O'tkir Hoshimov.

Annotation: This article analyzes the artistic interpretation of war and human destiny in O'tkir Hoshimov's novel "Between Two Doors". The novel depicts the hardships experienced by people during World War II, changes in human relationships, and the psychological consequences of war. Through the destinies of the characters, the author reveals themes of patience, courage, loyalty, and endurance. The article also examines the writer's artistic mastery and psychological portrayal of human emotions.

Keywords: war, human destiny, psychology, artistic interpretation, character, courage, loyalty.

O'zbek adabiyotida inson ruhiyati, milliy qadriyatlar va xalq hayotini yuksak badiiy mahorat bilan tasvirlagan yozuvchilardan biri O'tkir Hoshimov hisoblanadi. Adib ijodining asosiy xususiyati shundaki, u oddiy insonlar hayoti orqali jamiyatning muhim muammolarini yoritishga muvaffaq bo'ladi. Yozuvchi asarlarida inson va davr munosabati, ezgulik va yovuzlik kurashi, muhabbat va sadoqat masalalari alohida o'rin tutadi¹. O'tkir Hoshimovning "Ikki eshik orasi" romani o'zbek adabiyotining eng sara namunalaridan biri bo'lib, unda Ikkinchi jahon urushi davri va undan keyingi yillardagi xalq hayoti keng tasvirlangan. Asarda urushning nafaqat jang maydonidagi dahshatlari, balki oddiy insonlar qalbida qoldirgan chuqur izlari ham mahorat bilan ochib beriladi². Roman nomining o'zi ham ramziy ma'noga ega. Inson tug'ilish va o'lim oralig'ida yashaydi. Muallif ana shu hayot yo'lini "ikki eshik orasi" deb ataydi. Bu yo'lda inson turli sinovlarga duch keladi, quvonch va iztiroblarni boshdan kechiradi. Roman

¹ Karimov N. XX asr o'zbek adabiyoti tarixi. – Toshkent: O'qituvchi, 2015. – B. 285

² Hoshimov O'. Ikki eshik orasi. – Toshkent: Sharq, 2018. – B. 5–12.

qahramonlari ham ana shu hayot sinovlari orqali shakllanadi. Urush va xalq hayotining badiiy talqini Roman voqealari oddiy qishloq hayoti tasviri bilan boshlanadi. Dastlab kitobxon mehnatkash insonlar, samimiy munosabatlar va sokin hayot manzaralariga duch keladi. Biroq urush boshlanishi bilan bu osoyishtalik buziladi. Frontga ketgan yigitlar, ortda qolgan onalar, ayollar va bolalar taqdiri asarning asosiy mazmunini tashkil etadi. Yozuvchi urushni bevosita jang maydonlari orqali emas, balki uning inson hayotiga ko'rsatgan ta'siri orqali ochib beradi. Shu jihatdan roman urush haqidagi ko'plab asarlardan farq qiladi. Asarda xalq boshiga tushgan ayriliq, ocharchilik, yetimlik va ruhiy azoblar tasvirlanadi. Urush boshlanishi bilan Kimsan va Shomurod kabi yigitlar frontga jo'naydi. Bu esa qishloqdagi ko'plab oilalar hayotida katta o'zgarishlarga sabab bo'ladi. Muallif urush tufayli insonlar hayotida yuzaga kelgan fojialarni qahramonlar taqdiri orqali ko'rsatadi. Natijada kitobxon urushning asl dahshatini chuqur his qiladi.

Roman qahramonlari orasida Qora amma obrazi alohida o'rin tutadi. U asarning eng yorqin va ta'sirchan obrazlaridan biridir. Qora amma o'zbek ayollariga xos sabr, matonat, mehribonlik va insonparvarlik fazilatlarini mujassamlashtiradi. Urush yillarida minglab onalar singari u ham farzand sog'inchi bilan yashaydi. Kimsanning urushga ketishi va undan kelgan qora xat Qora amma qalbida o'chmas iz qoldiradi. Shunga qaramay, u hayot sinovlari qarshisida taslim bo'lmaydi. Muallif ushbu obraz orqali o'zbek onalarining ma'naviy qudratini ko'rsatadi.³ Qora amma faqat o'z farzandi haqida qayg'uradigan ona emas. U butun mahalla va yaqinlari taqdiriga befarq bo'lmagan inson sifatida gavdalanadi. Shu sababli obraz asarda ma'naviy tayanch vazifasini bajaradi. Adib Qora amma xarakterini yaratishda xalqona tasvir vositalaridan keng foydalangan. Uning har bir so'zi va harakati obrazning tabiiyligini ta'minlaydi. Shu bois Qora amma kitobxon xotirasida uzoq vaqt saqlanib qoladigan qahramonlardan biri hisoblanadi.

Asardagi eng ta'sirchan obrazlardan biri Robiyadir. U muhabbat, sadoqat va vafodorlik timsoli sifatida tasvirlangan. Robiya Kimsanga bo'lgan muhabbatiga umrining oxirigacha sodiq qoladi. Urush uning taqdirini ham izdan chiqaradi. Sevgilisining urushga ketishi, keyinchalik esa halok bo'lgani haqidagi xabar qahramon hayotini tubdan o'zgartiradi. Biroq Robiya ruhiy jihatdan sinmaydi. U o'z hayotini davom ettirishga, boshqalarga yordam berishga intiladi. Qahramonning Muzaffarga bo'lgan munosabati uning insoniy fazilatlarini yanada yorqinroq ochib beradi. Robiya o'z baxtidan voz kechgan bo'lsa-da, mehr va ezgulikdan voz kechmaydi. Shu jihatdan u urush yillaridagi o'zbek ayollarining umumlashma timsoli sifatida namoyon bo'ladi. Yozuvchi Robiya obrazi orqali inson qalbidagi eng go'zal tuyg'ulardan biri bo'lgan

³ Usarova L., Qahramonova M. "O'tkir Hoshimovning 'Ikki eshik orasi' asarining badiiy tahlili". – B. 119–123.

sadoqatning ulug'vorligini ko'rsatadi. Qahramonning hayoti urush sabab izdan chiqqan bo'lsa-da, uning ma'naviy qiyofasi yuksakligicha qoladi.

Roman qahramonlari orasida Muzaffar obrazi alohida ahamiyatga ega. Ushbu obraz orqali yozuvchi urushning faqat frontda qatnashgan insonlarga emas, balki keyingi avlod taqdiriga ham qanday ta'sir ko'rsatishini yoritadi. Muzaffar urush sabab parokanda bo'lgan oilaning farzandi sifatida voyaga yetadi. U bolalikdan mehr va e'tiborga muhtoj bo'lib ulg'ayadi. Muzaffarning onasi Ra'noning oilasidan uzoqlashishi, otasi Shomurodning urush tufayli ko'rgan azoblari uning ruhiy olamiga ta'sir qiladi. Shunga qaramay, qahramon halol, bilimli va ma'naviy barkamol inson bo'lib voyaga yetadi. Bu holat yozuvchining inson tabiatiga bo'lgan ishonchini ifodalaydi. Muzaffar obrazi orqali muallif inson taqdiri murakkab sinovlarga duch kelgan taqdirda ham ezgulik va adolat yo'lidan borishi mumkinligini ko'rsatadi. Uning hayot yo'li kitobxonni chuqur mushohadaga undaydi.

Romanda Orif Oqsoqol obrazi xalq donishmandligi va milliy qadriyatlarning badiiy ifodasi sifatida gavdalanadi. U qishloq ahlining hurmatiga sazovor bo'lgan, oqil va uzoqni ko'ra biladigan insondir. Asarda ko'plab qahramonlar aynan uning maslahatlariga quloq tutadi. Orif Oqsoqol obrazi orqali muallif o'zbek xalqining mehr-oqibat, bag'rikenglik va hamjihatlik kabi fazilatlarini ko'rsatishga muvaffaq bo'lgan. Ayniqsa, urush yillarida odamlarning bir-biriga suyanch bo'lishi, qiyinchiliklarni birgalikda yengishga intilishi ushbu obraz faoliyatida yaqqol namoyon bo'ladi. Mazkur qahramon romandagi ma'naviy muvozanatni ta'minlovchi obrazlardan biridir. U adolat va haqiqat tarafida turadi. Shu sababli kitobxon qalbida hurmat uyg'otadi. Har qanday badiiy asarda ijobiy qahramonlar bilan bir qatorda salbiy obrazlar ham muhim ahamiyatga ega. "Ikki eshik orasi" romanida Umar Zakunchi ana shunday obrazlardan biri hisoblanadi. Muallif ushbu qahramon orqali urush yillarida mansab va shaxsiy manfaat ortidan quvgan, insoniylik mezonlarini unutgan kishilarni tanqid qiladi. Umar Zakunchi boshqalarning taqdiri bilan hisoblashmaydi, o'z manfaatini hamma narsadan ustun qo'yadi. Natijada ko'plab insonlar hayotiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Yozuvchi ushbu obraz orqali jamiytdagi ma'naviy tanazzul, adolatsizlik va xudbinlik kabi illatlarni fosh etadi. Shuning uchun ham Umar Zakunchi obrazi romandagi salbiy xarakterlar tizimida muhim o'rin tutadi. O'tkir Hoshimov ijodining muhim xususiyatlaridan biri inson ruhiyatini chuqur tahlil qilishidir. "Ikki eshik orasi" romanida ham psixologik tasvir yetakchi o'rinlardan birini egallaydi. Muallif qahramonlarning tashqi harakatlaridan ko'ra, ularning ichki kechinmalarini tasvirlashga ko'proq e'tibor qaratadi. Qora ammaning farzand sog'inchi, Robiyaning ayriliq iztiroblari, Shomurodning ruhiy tushkunligi va Muzaffarning ichki kechinmalari asarda yuksak badiiy mahorat bilan tasvirlangan. Ayniqsa, Kimsan ruhi tilidan berilgan sahnalar romanning eng ta'sirchan epizodlaridan biri hisoblanadi. Mazkur lavhalar orqali yozuvchi inson qalbining eng nozik jihatlarini ochib beradi.

Natijada kitobxon qahramonlar bilan birga quvonadi, ular bilan birga iztirob chekadi. Bu esa asarning emotsional ta'sir kuchini oshiradi. Voqealar turli qahramonlar nigohi orqali yoritilishi natijasida hayot manzarasi yanada kengroq tasvirlanadi. Muallif bir necha taqdirlarni o'zaro bog'lab, yaxlit badiiy tizim yaratishga erishgan. Asarda xalqona til va jonli dialoglardan unumli foydalanilgan. Har bir qahramonning nutqi uning xarakterini ochishga xizmat qiladi. Bu esa obrazlarning tabiiy va ishonarli chiqishini ta'minlaydi. Muallif tasvir vositalaridan ham mohirona foydalangan. O'xshatishlar, metaforalar, ruhiy parallelizmlar va ichki monologlar asarning badiiy qimmatini oshiradi. Shu sababli roman o'quvchi qalbiga tez yetib boradi va uzoq vaqt xotirada saqlanadi.

Xulosa qilib aytganda, O'tkir Hoshimovning "Ikki eshik orasi" romani urush va inson taqdiri masalasini yuksak badiiy mahorat bilan yoritgan asarlardan biridir. Asarda urushning oddiy insonlar hayotiga ko'rsatgan salbiy ta'siri, insoniy qadriyatlarning sinovdan o'tishi va ma'naviy matonatning buyukligi qahramonlar taqdiri orqali ochib berilgan. Qora amma, Robiya, Muzaffar, Orif Oqsoqol kabi obrazlar orqali insoniylik, mehr-oqibat, sadoqat va sabr-toqat kabi fazilatlar ulug'lanadi. Umar Zakunchi obrazi esa ma'naviy tubanlik va xudbinlikning salbiy oqibatlarini ko'rsatishga xizmat qiladi. Roman bugungi kunda ham o'z ahamiyatini yo'qotmagan bo'lib, yosh avlodni vatanparvarlik, insonparvarlik va milliy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalashda muhim manba vazifasini bajaradi. Shu bois "Ikki eshik orasi" nafaqat O'tkir Hoshimov ijodining, balki butun o'zbek adabiyotining nodir durdonalaridan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Hoshimov O'. Ikki eshik orasi. – Toshkent: Sharq, 2018.
2. Karimov N. XX asr o'zbek adabiyoti tarixi. – Toshkent: O'qituvchi, 2015.
3. Qo'shjonov M. Adabiyot nazariyasi. – Toshkent: Fan, 2016.
4. O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi. – Toshkent, 2020.
5. Usarova L., Qahramonova M. O'tkir Hoshimovning "Ikki eshik orasi" asarining badiiy tahlili // Ta'limda raqamli texnologiyalarni tadbiq etishning zamonaviy tendensiyalari va rivojlanish omillari. 2023. – B. 119-123.